

Pergolad ja variseinad aias

Pergolaid tunneb aiakunst juba nõ aegade algusest peale. Postidele toetuvad varjulised sõrestikud, millele kasvavad väentaimesed, on olnud läbi ajaloo üheks aiakujunduse armastatuimaks elemendiks. Viinamarjaväätidesse uppuvad varikäigud aias on olnud loomulikult Lõuna-Euroopale iseloomud kohad, kuhu keskpäevase leitsaku eest varju minna. Ent ka põhja pool on pergolad ning variseinad leidnud eraaedades head vastuvõttu kui õdusad äraolemise kohad.

Mis on pergola?

Pergola on klassikaliselt postidele toetuvatele taladele kinnitatud püstistest laudadest sõrestik, mis peaks andma varju päikese eest. Levinuma lahendusena valmistatakse pergola lihtsa puitkonstruktsioonina, milles ühtlase intervalliga rittaasetatud postidele kinnitatakse pikitalad ning neile omakorda püstised lauad selliselt valitud vahega, mis varjutavad keskpäevased päikesekiired. Klassikaliselt muudetakse puitpergolad jäigaks tapitud diagonaalidega posti ning tala vahel. Samuti tapitakse ristlatid taladele. Tegelikult on pergola konstruktiivsel tarindamisel vabad käed ning fantaasialendu tuleks seada pigem selle järgi, kuidas plaanitav aiarajatis sulab kokku hoonetega. Nii näiteks ei kujutaks hästi ette ümarpalgist tahumatut sõrestikku elegantse funk-majaga ning roostevabast terasest peente metalltrossidega läbipõimitud sõrestikku talumaja juures. Pergola võib olla taimestamata, kuid enamasti siiski käivad selle juurde ka mööda poste rõhtlattide poole väänduvad ronitaimed, milleks klassikaliselt on olnud viinapuud – küll kindlasti mitte Eesti kliimas.

Pergola asukohavalik

Pergola võib aeda paigutada kahel põhimõttel. Lehtlana kasutades võiks ta kokku sobida istumiskoha, grillplatsi või terrassiga. Arvestada tuleks sellega, et pergola all toimetamiseks oleks mõistlik ette näha vaba kõrgus ca 2,2..2.5 m, et sõrestik ei hakkaks mõjuma rõhuvalt. Mõeldes sellele, et eestimaine kliima on sademeterikas võiks osa pergolast istumiskohtades olla lahendatud varikatusega. Kui ei soovita pergola õhulist struktuuri katusega rikkuda, võib kasutada läbipaistvaid katusematerjale, mis kaugvaates ei pääse üldse mõjule ning pergola all olles ei tekita lisavarju. Eriti otstarbekas on kaetud pergola hoonetega seotud terrassidel vm istumiskohtadel. Hoonetega seotud istumise-olemise kohtades nagu näiteks terrassidel, tuleks eelnevalt kindlasti väga kavakindlalt läbi mõelda

pergola ja hoone sobivus, konstruktiivsed lahendused, värvus, ühendamine, liikumine hoonesse ja aeda, et ehitatav struktuur oleks kaunistuseks, mitte eemaletõukavaks rudimendiks.

Teiseks, kus pergolat saab suurepäraselt ära kasutada, on igasugused üleminekud aia erinevate osade vahel, liikumisteed hoonete vahel jm kohad, kus tekivad võimalused „halja“ koridori loomiseks. Selliste teede dekoreerimiseks võib rajada varikäike, taimestatud arkaade, mille all kulgeb tee. Niisugused ühendused näiteks sauna ja elamu vahel või elamu ja garaaži vahel loovad aias liikudes meeolelu, huvitavaid üleminekuid ühelt ruumilt teisele ning annavad hea koha ronitaimede kasvatamiseks ning nende ilu nautimiseks. Kui selliste varikäikude katusekatteks valida jällegi seesama läbipaistev katuseplaat, muutub varikäik ka väga praktiliseks vihmade ilmaga väljas liikumisel.

Mis on varisein?

Variseinad on aias enamasti eraldiseisvad seinad või mõne muu aiarajatisega kombineeritult vaate varjamiseks, tuule tõkestamiseks või aluseks ronitaimedele. Uutel krundidel, kus olemasolevaid puid-põõsaid praktiliselt ei ole ning istutatud puude-põõsaste-hekkide varjavat mõju alles tuleb aastatega oodata on variseinad sageli ainsaks võimaluseks, kuidas aeda privaatsemaid nurki, kuhu naabrite silmad kohe ei ulatu, tekitada. Varisein sarnaneb suuresti planguga: põhikonstruktsiooni moodustavad postid, millele on kinnitatud puidust (või harvem ka mõnest muust materjalist) sõrestik. Et varisein varjaks, peaks tema kõrgus ulatuma üle silmade kõrguse. Kõrgusega vahemikus 1,5-1,7 m varisein mõjub visuaalselt ebamugavalt – ta nagu varjab, kuid ei varja ka. Sõltuvalt sellest, kas varisein on plaanis taimestada või mitte, võib kujundada tema pinna sõrestikuna või lihtsa seinana. Kujunduslahenduse valikul tuleb sarnaselt pergolaga lähtuda eelkõige krundil paiknevatest hoonetest, piirdest jms-t. Kuna tegemist on peamiselt funktsionaalset tüüpi rajatisega, siis olgu tema välimus pigem tagasihoidlik kui ümbritsevaga kontrastreeruv.

Kuhu paigutada varisein?

Varisein on soovitatav paigutada kohtadesse, kus on eelkõige oluline tuulevaikus või privaatsus: üldiselt istumiskohtade põhja- ning idakülgedele tuulte varjamiseks või terrassi, pergola või varikäigu külgedele, mida soovitakse erinevatel põhjustel sulgeda. Kuna varisein on hea tuulepüüdja, tuleb jälgida, et

selle lahendus oleks konstruktiivselt hästi läbimõeldud: kehvalt kinnitatud või toetatud variseina võib tugev tuul pikali lükata. Seepärast on otstarbekas variseinad paigutada selliselt et need ühe küljega toetuvad mõne olemasoleva tugevama rajatise külge või paiknevad küll iseseisvalt kuid on liigendatud (näiteks aia nurgas 90 kraadise nurga all ühendatud variseinad moodustavad nagu hoone nurga, mis on juba palju püsivam, kui üks sirge seinajupp).

Variseinad võib paigutada aeda ka lihtsalt aiaruumi liigendamiseks, näiteks eesaia eraldamiseks tagaaiast. Samuti pakuvad variseinad häid võimalusi ronitaimede eksponeerimiseks. Variseinad jm tugisõrestikud on ka abiks juhul, kui soovitakse ronitaimi lasta kasvama majaseinale ilma, et kahjustuks võimaliku niiskuse tõttu seinakonstruktsioon. Sel juhul jäetakse variseina ning hoone seina vahele kämbla või paari laiune õhuvahe milles liigne niiskus tuuldub.

Värvivalik ja materjalid

Nagu eespool mitu korda mainitud, peaks värvi ja materjalivaliku juures eelkõige lähtuma olemasolevatest hoonetest. Värvuste puhul on traditsiooniliselt sobiv üsna erinevates situatsioonides valge ning helehall. Samuti sobib paljude värvikombinatsioonidega tumepruun või erinevalt toonitud nõ „loomulik puit“. Värvivalikul võiks pergola või variseina toonimisel kasutada samu toone, mis hoone detailide juures. Ent kasutada võib ka hoonega kontrasteeruvaid toone eeldusel, et lõppresultaadis ei muutuks varisein või pergola tähtsamaks hoonest.

Enamlevinud pergola ning variseinte materjalideks on puit. Puitu võib kasutada selle mistahes vormides, alustades tavapärasest hõõveldatud saematerjalist ning lõpetades kooritud roigastega. Ilmtingimata ei pea koduaias kasutama immutatud puitu. Immutatud võivad olla postid, kui need panna otse maasse, ent kui kasutada näiteks betoonist postvundamente, mille külge postid kinnitatakse näiteks metallklambritega nii, et postiotsa ja maapinna vahele jääb näpujämedune õhuvahe, siis pole ka immutatud postide kasutamine hädavajalik. Puit on ka selles mõttes tänuväärne materjal, et teda saab kombineerida paljude teiste materjalidega: väga hästi sobib puit punase tellise, maakivi, betooni ning metalliga. Sageli kasutatakse just materjalide kombinatsioone, kujundades postid näiteks kivist ja sõrestiku puidust. Nii näiteks võib postimaterjaliks olla punane tellis – moodus, mida võib leida vanadest romantilistest aianurkadest näiteks Inglismaal või Itaalias, looduslik kivi või ka metall. Sõrestiku kombineerimisel on kasutatud puitu koos peenikese terastrassiga, mis on pingutatud puitraami

vahele. Ka raudteerelsid ja värviline pleksiklaas võib edukalt olla pergola või variseina materjaliks, kui konteksti sobib. Üks eksootilisem varisein, mida käesoleva loo autoril on õnnestunud näha, koosnes kirevaks värvitud savitorudest.

Pergolad, variseinad ja taimed

Pergolale ja variseinale sobiv taimevalik on pea sama lai, kui ronitaimede valik puukoolis. Arvestama peab ikka sellega, millised on eelkõige kasvukohatingimused, kuid oluline on mõelda ka sellele, kuidas erinevad taimed kinnituvad toestikele ning vastavalt pergola konstruktsioonile siis valida liik. Kui soovitakse, et taimed kasvaks lopsakalt üle pergola, tuleks valida meie kliimas mõni tuntud, heakasvuline liik – näiteks kindla peale välja minnes võib alati katsetada metsviinapuud, mis kasvab suhteliselt kiiresti ja on üsna tolerantne. Samas kalda-viinapuu või tobeväärt annavad samuti hea tulemuse. Lõhna ning õiteilu annavad kuslapuud. Üksikpunktidena mõnele postile päikesepaistelisel kasvukohal, kui viitsite eraldi toestusega vaeva näha võib proovida ka roniroosi või näiteks tanguutia elulõnga. Maamajade juures kusagil aianurkades miks mitte proovida humalat või kassitappu eraldi või ka koos. Ning Lääne-Eestis ja saartel võib ju alati katsetada viinapuud, mis tuulevaikses ja päikesele avatud kohas võib anda isegi saaki.

Variseinad, varikäigud ja pergolad annavad võimaluse luua aeda juurde kohti olemiseks ja vaatamiseks olles nii praktilised, kui ilusad. Kuigi esmapilgul võib tunduda pergola kui variseinte ehitus pisut keeruline, saavad julgelt pealehakkamisel enamus, kes pisut haamri ja saega kokku puutunud, sellega ilusasti ise hakkama. Uskuge, õigesse kohta rajatud pergola annab teie aiale ainult juurde.